Голові спеціалізованої вченої ради
Д 26.456.02 Інституту вищої освіти НАПН України доктору педагогічних наук, професору Майбороді В.К.
01014, Київ, Бастіонна, 9

ВІДГУК

офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри освітньої політики Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
Бобрицької Валентини Іванівни
про дисертацію **Давиденко Ганни Віталіївни «Теоретико-методичні засади організації інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах країн Європейського Союзу»,** подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність обраної теми. Одним із актуальних напрямів сучасних педагогічних досліджень є педагогічна компаративістика, яка має на меті виявлення тенденцій розвитку освіти у різних країнах, геополітичних регіонах та у глобальному масштабі. Порівняльно-педагогічні дослідження дають змогу збагатити методологічні підходи до осмислення освітніх явищ у системі національної освіти, виявити позитивні чи негативні аспекти міжнародного педагогічного досвіду, його форми і способи взаємозбагачення, зокрема у сфері інклюзивної освіти.

Реалізація нової стратегії реформування вищої освіти України, одним із принципів якої є людиноцентризм, спрямована на розв'язання актуальних завдань, одне з яких – забезпечення конституційних прав громадян на якісну вищу освіту та рівного доступу до якісної вищої освіти. Відтак, надання рівного доступу до якісної вищої освіти громадян із особливостями психофізичного розвитку (більшість з яких є інваліди) є одним із пріоритетних напрямів утвердження нової системи цінностей в освітній політиці України. З огляду на те, що пильну увагу громадськості до питань соціалізації осіб з інвалідністю спрямовано на навчання, виховання та їх активне включення у громадське життя, звернення Давиденко Ганни Віталіївни до вивчення європейського досвіду впровадження інклюзивної освіти є актуальним і своєчасним.

Зазначимо, що актуальність дослідження особливостей інклюзивної освіти у європейських країнах зумовлена потребою у об'єктивізації та осмисленні зарубіжних освітніх інновацій для віднайдення ефективних механізмів планування та впровадження вищої інклюзивної освіти як стратегічного ресурсу культурного розвитку суспільства, зміцнення

ВХ № 49/15 ЛИС 2015

авторитету й конкурентоспроможності України на міжнародній арені. У цьому контексті особливої ваги натепер набувають дослідження, спрямовані на реалізацію реформаційних змін у системі вищої освіти, зокрема тих, що стосуються забезпечення основного права осіб з особливими освітніми потребами на освіту та права навчатися за місцем проживання. Актуальність досліджуваної проблематики підсилює й необхідність обґрунтувати підходи до підготовки та перепідготовки нової генерації педагогічних кадрів до роботи в системі інклюзивного навчання на усіх освітніх рівнях, підвищення їхнього професійного й загальнокультурного рівня.

З огляду на це, а також через відсутність цілісного порівняльно-педагогічного дослідження щодо означеної проблеми у сучасному вимірі актуальність рецензованої дисертації не викликає сумнівів.

Проте доцільно було б:

- по-перше, виокремити суперечності розвитку досліджуваних педагогічних явищ і процесів, які б склали передумову одержання нових знань та інформації, важливих для розвитку вітчизняної педагогічної науки і практики. Крім того, у викладі актуальності дослідження доцільно було б спиратися на офіційні документи, зокрема, наддержавних структур та міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО, ЄС тощо),

- по-друге, визначити хронологічні межі дослідження для означення чіткої рамки, що забезпечило б можливість здобувачці більшою мірою сконцентруватися на процесах і явищах, які відбуваються у чітко визначений період сучасності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджуються результатами дослідження, здійсненого дисертантом, і загалом не викликають сумніву.

Обґрунтованою і логічною є структура дисертації, яка має вступ, п'ять розділів, висновки до розділів, ґрунтовні загальні висновки та список використаних джерел, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Зміст кожного розділу підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки.

Дисертантка на високому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, визначила мету й завдання дослідження. Проектуючи кубічну рамку для аналізу порівняльних досліджень М. Брея та Р.М. Томаса (Mark Bray &Robert Murray Thomas, 1995) на матеріалі цієї дисертації, відзначимо як позитив те, що мету здійсненого дослідження не обмежено обґрунтуванням теоретичних і методичних засад інклюзивного навчання в системі вищої освіти країн

Європейського Союзу, а сформульовано з орієнтацією використання продуктивного зарубіжного досвіду у визначеній сфері в Україні.

Беззаперечним здобутком Давиденко Г.В. є й те, що їй вдалося змістити акцент українського наукового дискурсу проблем інклюзії з системи середньої й дошкільної освіти на дослідження теоретичних, методичних, соціологічних, ментальних та організаційних аспектів упровадження ефективних моделей інклюзивної освіти в систему вищої освіти України.

Обґрунтованими є обрані дисертанткою методи дослідження: теоретичний, історіографічний, структурно-функціональний, ретроспективний та порівняльний аналізи, проектування та графічне й схематичне моделювання, узагальнення, обсерваційні методи та інструментарій математичної статистики. Відзначимо те, що у дослідженні Давиденко Г.В. успішно реалізовано відхід від суто теоретичних (аналізу першоджерел і аналітики) у напрямі застосування емпіричних (спостереження, опитування, анкетування). Це дало змогу дисертантці виявити тенденції розвитку інклюзивної освіти у різних країнах Європейського Союзу (ЄС), співвіднести специфіку інклюзивного навчання в окремих країнах ЄС в контексті між- та наднаціонального виміру.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше розкрито базові принципи інклюзивного навчання в системі освіти країн Європейського Союзу з погляду їхньої інтеграції в систему вищої освіти України; схарактеризовано концептуальні засади, методику організації, психолого-ментальні, соціальні, організаційно-методичні умови впровадження інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах Європейського Союзу, а також розроблено й апробовано авторську модель ефективного трансферу основних здобутків системи інклюзивного навчання досліджуваних країн Європейського Союзу в український освітній простір.

На особливу увагу, на нашу думку, заслуговує зміст розділу 4 «Тенденції моделювання освітнього інклюзивного процесу в університетах Європейського Союзу», у якому на основі системного підходу схарактеризовано історичні типи моделювання інклюзивної освіти, описано моделювання сучасного інклюзивного навчання як нелінійного процесу із відкритим діапазоном навчальних цілей, обґрунтовано синергетичне моделювання інклюзії у вищих навчальних закладах ЄС.

Принагідно відзначаємо вміння автора узагальнювати й систематизувати дослідницький матеріал. Вражає фактологічна насиченість змісту дисертаційного дослідження, побудованого на джерельній базі, яку становлять:

– законодавчі та підзаконні акти країн ЄС;

– законодавчі та підзаконні акти України;

– документи й матеріали конференцій, семінарів, симпозіумів з питань інклюзивної освіти України та зарубіжжя;

– педагогічні праці з питань навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами українських та зарубіжних дослідників;

– сучасні періодичні видання, дисертаційні роботи й автореферати, монографії, довідково-інформаційні видання, матеріали міжнародних і всеукраїнських конференцій.

Цінним є практичне значення одержаних результатів дослідження Давиденко Г.В. Так, розроблена дисертанткою модель ефективного трансферу освітніх технологій сприятиме оптимізації та інтенсифікації процесів інтеграції основних досягнень західноєвропейської системи інклюзивного навчання в освіту України. Не викликає сумнівів, що практичне впровадження елементів європейської моделі інклюзивної освіти на базі Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» може започаткувати імплементацію цієї моделі в інших ВНЗ України.

Разом із тим, вважаємо, що:

– у Розділі 1, п. 1.2 «Основні поняття інклюзивної освітньої парадигми» доцільно було б більшою мірою зосередитися на дослідженні сутнісного змісту базових понять дослідження «інклюзивне навчання», «інтегрований освітній процес», «вища інклюзивна освіта», «інклюзивний навчальний заклад», «освіта осіб з особливими потребами», дослідити зміст цих понять в іншомовних семантичних контекстах, у офіційних документах міжнародних організацій, документах ЄС. На нашу думку, доречним було б сформувати на основі аналізу поняттєво-категорійного апарату дослідження «Словник іншомовних понять і термінів» і представити його в додатку;

– у Розділі 1 п. 1.4 «Правове забезпечення інклюзивної освіти в країнах Європейського Союзу» слід було б ґрунтовніше схарактеризувати характер узгодження законодавчого регулювання досліджуваних процесів в ЄС (як наднаціонального, геополітичного утворення) і окремих країнах спілки. Хотілося б почути відповіді на запитання: Які особливості законодавчого регулювання запровадження інклюзивної освіти в ЄС і окремих його країнах, якою мірою узгоджено цей процес? Які країни є успішнішими у питаннях нормативно-правового забезпечення інклюзії? Які механізми реалізації законодавчих норм є найдієвішими? Що з досвіду країн ЄС можна використати в Україні на етапі законодавчого урегулювання впровадження інклюзивної освіти?

– доцільно було б ефективніше залучити елемент часового порівняння для підсилення формату географічного. Йдеться про включення до тексту дисертації більш чіткого опису історії питання (історіографії), виокремлення етапів (з їх хронологічними межами) організації інклюзивного навчання в

системі вищої освіти країн Європейського Союзу, визначення сутнісних характеристик цих етапів.

– потребує пояснення позиція автора щодо тлумачення сутності принципів (включення, відкритої невизначеності особистості, нормалізації, еволюційності). Так, на с. 4 автореф., с. 12 дис. (наукова новизна) авторка визначає їх як базові принципи інклюзивного навчання; на с. 12 автореф. 3-й абз. (основний зміст дисертації) – як принципи розробки й впровадження інклюзії в сучасних ВНЗ Європейського Союзу; на с. 28 автореф., с. 354 дис. (висновки) – як принципи, на яких будується нова гуманітарна модель інвалідності.

Вірогідність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій

Вірогідність одержаних автором наукових результатів не викликає сумніву, оскільки вони цілком адекватні суті та конкретним завданням дослідження, досягнуті завдяки системному використанню комплексу взаємопов'язаних дослідницьких методів і ґрунтовній джерельній базі. Одержані дисертанткою результати достатньо переконливо представлено у висновках до розділів та загальних висновках, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та поставленій меті.

Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на науково-практичних конференціях різного рівня: міжнародного, всеукраїнського, регіонального. Географія апробації також є достатньою.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях.

Зміст автореферату повністю відповідає основним положенням дисертації, а 37 наукових праць (відповідно до даних на с. 33-37 автореф.) : дві монографії, один навчальний посібник; 18 наукових статей у провідних фахових виданнях України, п'ять наукових праць у періодичних наукових виданнях зарубіжних країн та 11 публікацій в інших наукових виданнях і матеріалах конференцій з достатньою повнотою відображають основні положення й висновки дисертації та цілком відповідають встановленим вимогам до докторських дисертацій.

Обсяг і зміст дисертації показують, що робота є самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, і свідчать про наукову й професійну зрілість автора.

Проте, на жаль, робота не позбавлена технічних огріхів: у тексті автореферату (с. 8) і дисертації (с. 17) у п. Публікації вказано на 38 наукових праць, з яких 19 наукових статей у провідних фахових виданнях України. А у Списку опублікованих праць за темою дисертації (с.33-37 автореф.) представлено 37 наукових праць, з яких 18 наукових статей у провідних фахових виданнях України. У п. Особистий внесок автора (с. 7

автореф.) посилання має бути не на статтю [38], а відповідно – на статтю [37].

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника»

Дисертаційна робота Давиденко Ганни Віталіївни є завершеною, оригінальною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне й прикладне значення для педагогіки. На підставі виконаних досліджень і розробок автором здійснено розв'язання важливої теоретичної і прикладної проблеми, а саме обґрунтовано теоретичні й методичні засади (тенденції, принципи і моделі) організації інклюзивного навчання в системі вищої освіти країн Європейського Союзу, здійснено упровадження авторської моделі ефективного трансферу основних здобутків західноєвропейської системи інклюзивного навчання в систему вищої освіти України.

Дисертаційна робота «Теоретико-методичні засади організації інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах країн Європейського Союзу» заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (пп. 9, 10, 12), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор – Давиденко Ганна Віталіївна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри
освітньої політики
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова Бобрицька В.І.

Підпис
ЗАВІРЯЮ: Канцелярією
НПУ ім. М.П.Драгоманова
Підпис
«03» 11 2015 р.